

5. Коляда М. Г. Формування інформаційної культури майбутніх економістів у процесі професійної підготовки: Дис... канд. пед. наук. – Луганськ, 2004.
6. Корнев Р. С. Підготовка майбутніх економістів-аграрників до професійної інформаційної діяльності: Дис... канд. педагог. наук. – Тернопіль, 2006. – 289 с.
7. Литвин А. В. Використання технологій мультимедіа у професійній підготовці // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2005. – № 2. – С. 7-22.
8. Сисоєва С. О., Баловсяк Н. В. Інформаційна компетентність фахівців: теорія та практика формування. Навчально-методичний посібник. – Чернівці : Технодрук, 2006. – 208 с.
9. Указ Президента України. Про Національну доктрину розвитку освіти // Інформ. збірн. – К. – 2002. – 34 с.
10. Шипулина Л. А. Формирование профессионализма будущих экономистов средствами новых информационных технологий: Дисс.... канд. пед. наук. – Ставрополь, 2004. – 148 с.

В статтє предложена и обоснована методика использования информационных технологий в подготовке будущих специалистов банковского дела с целью формирования их готовности к профессиональной деятельности в условиях информатизации банковской системы.

This article presents and asserts the IT application technique in training prospective banking specialists with the view to preparing them for the professional occupation in the context of IT penetration into the banking system.

УДК 378.147

Марченко Ю. Г.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОДНА З КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ЮРИСТА

У статті розглядається сутність поняття комунікативна компетентність майбутніх юристів. Визначені особливості дозволяють віднести комунікативну компетентність до складу ключових, базових компетентностей, що вимагає внесення відповідних коректив у зміст вищої професійної освіти.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть на міждержавному рівні активно ведеться дискусія про оновлення змісту освіти; про підготовку і школяра, і студента, і дорослого до життя таким чином, щоб людина не тільки здобувала знання, але й пристосовувалася до потреб ринку праці, вміло користувалася інформацією, була мобільною у різних соціальних умовах – тобто, постає необхідність формування у людини ключових, базових компетентностей, що забезпечать їй подальший особистісний розвиток та допоможуть існувати у швидко змінюваному технологічному суспільстві. Одним із шляхів оновлення змісту освіти є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід та створення механізмів ефективного його запровадження [5, с.7].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що у сучасній науці дослідженням компетентнісного підходу в освіті займалися і вітчизняні вчені: В. Андрюханова, М. Гончар, О. Овчарук, І. Родигіна, О. Сібіль, С. Чернишова і закордонні науковці: J. Konstant, U. Moser, S. Ruchen, J. Spector, L. Salganik.

Проте недостатньо повно розкрито місце комунікативної компетентності у складі ключових компетентностей, оскільки кожна країна виділяє базові компетентності, виходячи зі своїх пріоритетів, що й зумовило **актуальність** статті.

Формулювання цілей. Метою статті є обґрунтування необхідності розгляду комунікативної компетентності майбутніх фахівців як однієї з ключових, базових компетентностей задля внесення коректив у зміст вищої професійної освіти.

Відповідно до визначеної мети перед нами постають **завдання**: з'ясувати сутність поняття комунікативна компетентність майбутніх юристів; обґрунтувати правомірність включення комунікативної компетентності випускника вищого навчального закладу до складу ключових компетентностей людини.

Вирішення першого завдання вимагає чіткого визначення змісту та аналізу взаємозв'язку понять „комунікація” і „спілкування”, „компетентність” і „компетенція”.

У психолого-педагогічній літературі погляди вчених на тлумачення понять „комунікація” і „спілкування” можна розподілити за трьома напрямками: **(1)** Г.М. Андреева, С.У. Гончаренко, Б.Ф. Ломов, Л.А. Петровська, А.В. Петровський вважають, що поняття „спілкування” *ширше* за змістом, ніж „комунікація”, оскільки спілкування – це складний процес, під час якого відбувається збагачення кожного з учасників за рахунок і обміну інформацією (комунікація), і сприйняття іншої людини (перцепція), і взаємного впливу (інтерація). **(2)** Н.П. Волкова, І.І. Зарецька, Є. П. Ільїн, Є.С. Рапацевич наполягають на тому, що поняття „комунікація” включає в себе більш *вузьке* „спілкування”, оскільки акт спілкування входить до структури двостороннього обміну інформацією (комунікації) як в живій, так і в неживій природі та суспільстві. **(3)** Ф.С. Бацевич, Ж.М. Глозман та укладачі словників сучасної української мови, іншомовних слів визнають, що поняття „спілкування” та „комунікація” можна *ототожнити*, але тільки в лінгвістичному аспекті (педагогіка та психологія приділяють увагу визначенню сутності кожного з цих понять як особливих видів людської діяльності).

Визначення поняття „компетентність” також не є однозначним. Науковцями рівною мірою використовуються два близьких, але не тотожних поняття: „компетентність” та „компетенція”, хоча немає ще взаємоузгодженого підходу до їхньої систематизації.

Згідно зі „Словником іншомовних слів” та „Великим тлумачним словником сучасної української мови”, „компетенція” – це „коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи” та „добра обізнаність з чим-небудь, яка дає людині можливість фахово розв'язати проблему, завдання”. „Компетентність” визначається як: 1) володіння компетенцією; 2) властивість за значенням „компетентний”, тобто такий, „який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований” [3, с.445; 10, с.541].

Експерти програми „Визначення та відбір компетентностей” (DeSeCo) визначили поняття *компетентності* як „здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь” [5, с.10].

А.Й. Капська зазначає, що «поняття „компетентність” – це досконале знання своєї справи, суті роботи, яка виконується, складних зв'язків, явищ і процесів, можливих способів і засобів досягнення окреслених цілей». Компетентність соціального працівника розглядається як „міра професіоналізму, міра володіння професією на рівні творчості, майстерності” [6, с.5].

О.М. Бандурка стверджує, що «термін „компетентність” (поінформованість, авторитетність у якійсь галузі) застосовується до посадової особи, а термін „компетенція” (приналежність по праву) – до державного органу». Компетентність юриста – «це здатність здійснювати закріплений законом обсяг владних повноважень, встановлений відповідно до предмета відання державного органу, де відбувається його юридична практична діяльність, та відповідати за професійне здійснення цих повноважень» [1, с.193].

Ми вважаємо, що професійна компетентність юриста, як рівень володіння необхідними знаннями та вміннями, включає в себе його компетенцію, тобто добру обізнаність із колом професійних повноважень, яка дозволяє фахово вирішити проблему.

Виклад основного матеріалу. У „Методиці викладання іноземної мови”, навпаки, широкого вжитку набуває термін „компетенція”. Згідно з „Типовою програмою з англійської мови для професійного спілкування”, змістом навчання англійської мови у вищій школі стало „формування професійної *комунікативної компетенції*, яка розглядається як мовна поведінка, що є специфічною для академічного і професійного середовища”. Складовими *комунікативної компетенції* є: лінгвістична компетенція (мовленнєві уміння та мовні знання), соціолінгвістична компетенція, прагматична компетенція [7, с.7].

Різні дослідники виділяють у структурі іноземної *комунікативної компетенції*: мовну, мовленнєву, соціокультурну компетенції [9, с.9] або лінгвістичну, соціокультурну, стратегічну, професійну компетенції [4, с.7,8].

На наш погляд, неузгодженість і паралельне вживання термінів „компетенція” та „компетентність” спричинені самим походженням слова. Так, у германських (аналітичних) мовах ці поняття практично зливаються в одному слові: *competentia* (лат.) – досягати, відповідати, прагнути [10]; *competence* (англ.) – 1) здібність, можливість робити те, що потрібно; вміння; 2) влада суду; якості, необхідні особі, щоб бути заслуханою у суді (наприклад, як свідок), такі, як право громадянства [11, с.259]. А у флективних слов'янських мовах (російська, українська) ці поняття розрізняються, тобто „компетентність” у певній сфері знань, набута у процесі професійної освіти і вдосконалення досвіду розглядається як володіння „компетенцією”, тобто колом повноважень фахівця або органу. Отже, беручи до уваги володіння компетенцією, компетентність можна визначити як здатність зробити щось кваліфіковано, фахово, обізнаність у чомусь.

Комунікативна компетентність майбутніх юристів визначається нами як складна інтегративна якість особистості, що характеризує рівень володіння знаннями та вміннями у сфері спілкування, достатній для вирішення професійних завдань. Розглядаючи структуру *комунікативної компетентності* майбутнього юриста, ми виділяємо у ній три компоненти: 1) **емоційний компонент** включає в себе: мотиви вибору професії юриста; інтерес до обраної професії; *комунікативні установки*; професійні орієнтації юриста, які визначають спрямованість його спілкування, вибір способів взаємодії з іншими учасниками правовідносин; 2) **поведінковий компонент** має у своєму складі: вміння кодувати / декодувати вербальні і невербальні повідомлення; вміння адаптуватися в професійних ситуаціях; уміння справляти враження; вміння впливати на аудиторію; 3) **когнітивний компонент** містить: знання рідної та, як мінімум, однієї іноземної мови; знання психологічних особливостей спілкування; знання правил офіційної субординації; знання засобів впливу на аудиторію; знання способів встановлення психологічного контакту; соціокультурні знання реалій країни, мова якої вивчається.

Правомірним є виділення у структурі *комунікативної компетентності* також інтерактивної (способи взаємодії юриста з іншими людьми), *комунікативної* (способи передачі та отримання ним інформації), *перцептивної* складових (способи сприйняття юристом співрозмовника), оскільки явище спілкування настільки багатостороннє, що допустимим є аналіз його складових із різних точок зору.

Вважаємо, що багатогранність *комунікативної компетентності* майбутніх фахівців, наявність у її складі цінностей, мотивів, установок, соціально-психологічних стереотипів, знань, умінь, навичок, дозволяє нам віднести її до складу ключових компетентностей людини.

Таким чином, перед нами постає завдання визначення ключових компетентностей та місця серед них *комунікативної*.

Державний стандарт загальної освіти Росії визначає такі **ключові компетентності**, як готовність учнів використовувати засвоєнні знання, вміння та способи діяльності у реальному житті для розв'язання практичних завдань [8, с.24].

Радою Європи **ключові компетентності** розглядаються як основний набір найзагальніших понять, які слід деталізувати у комплекс знань, умінь, навичок, цінностей та відношень за навчальними галузями й життєвими сферами школярів [5, с. 11]. ОЕСР виділяє три категорії ключових компетентностей: 1. Автономна дія – включає здатності: захищати та дбати про відповідальність, права, інтереси, потреби інших; складати та здійснювати плани, особисті проекти; діяти у широкому контексті; 2. Інтерактивне використання засобів – містить здатності: інтерактивно використовувати мову, символіку, тексти; використовувати знання, інформаційну грамотність; застосовувати інтерактивні технології; 3. Уміння функціонувати в соціально гетерогенних групах – охоплює здатності: успішно взаємодіяти з іншими; співпрацювати; розв'язувати конфлікти.

О. В. Овчарук подає класифікацію **ключових компетентностей** за трьома основними блоками: 1. Соціальні компетентності, пов'язані з оточенням, життям суспільства, соціальною діяльністю особистості (здатність до співпраці, уміння розв'язувати проблеми у різних ситуаціях, навички взаєморозуміння, комунікативні навички, мобільність у різних соціальних умовах, уміння визначати особисті ролі в суспільстві); 2. Мотиваційні компетентності, пов'язані з внутрішньою мотивацією, інтересами, індивідуальним вибором особистості (здатність до навчання, винахідливість, навички адаптуватись, уміння досягати успіху в житті, бажання змінити життя на краще, інтереси та внутрішня мотивація, особисті практичні здібності, вміння робити власний вибір); 3. Функціональні компетентності, пов'язані зі сферою знань, умінням оперувати науковими знаннями та фактичним матеріалом (лінгвістична компетентність, технічна та наукова компетентність, уміння оперувати знаннями у житті та навчанні, використовувати джерела інформації для власного розвитку, інформаційні технології) [5, с.26].

Як бачимо, комунікативна компетентність, як здатність здійснювати продуктивне, безконфліктне спілкування не виділяється в окрему ключову компетентність, а знаходиться на перетині інтерактивного використання засобів та вміння функціонувати у соціально гетерогенних групах (за класифікацією Ради Європи) або включає у себе здатності і з соціальних, і з мотиваційних, і з функціональних компетентностей (за О.В. Овчарук).

Спираючись на ключові компетентності, визначені Радою Європи, але враховуючи і свої пріоритети, кожна країна виділяє певні ключові компетентності. Так, у Німеччині, Австрії, Нідерландах, Бельгії, Греції, Росії комунікативна компетентність входить до складу інших базових компетентностей, а у Фінляндії, Швейцарії, Шотландії вона виокремлюється [2, с.85]. Українські офіційні освітянські документи серед основних груп компетентностей називають: соціальні, полікультурні, **комунікативні**, інформаційні, саморозвитку й самоосвіти, продуктивної творчої діяльності. Тобто, робляться певні кроки до визнання комунікативної компетентності однією з ключових в українській освіті. Але необхідно враховувати, що назване явище не є просто вмінням спілкуватися усно та писемно, рідною та іноземними мовами [8, с.32]. Таке розуміння значно звужує семантику комунікативної компетентності. Ми пропонуємо розглядати це явище як складне, в якому поєднуються вміння орієнтуватися у різних ситуаціях спілкування; спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням; адекватна орієнтація людини у самій собі; готовність і вміння будувати контакт із людьми; знання, вміння і навички конструктивного, безконфліктного спілкування.

Висновки. Отже, визначені особливості явища комунікативної компетентності дозволяють нам зробити такі **висновки**: комунікативна компетентність майбутніх юристів – це складна інтегративна якість особистості, що характеризує рівень володіння знаннями та вміннями у сфері спілкування, достатній для вирішення професійних завдань; оскільки складовими означеної якості є цінності, мотиви, установки, соціально-

психологічні стереотипи, знання, вміння, навички, правомірним є віднесення компетентності у спілкуванні до складу ключових компетентностей людини.

Завданням подальших досліджень вбачаємо розробку механізму формування комунікативної компетентності у випускників вищого юридичного закладу.

Література:

1. Бандурка О.М., Скакун О.Ф. Юридична деонтологія: Підручник. – Харків : Вид-во НУВС, 2002. – 336 с.
2. Булгакова В. Адаптувати людину до життя: До питання про співвідношення понять „комунікативна компетенція” та „комунікативна компетентність” // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2005. – №6. – С.82 – 86.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2001. – 1440 с.
4. Козак С.І. Формування іномовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / Південноукраїнський державний педагогічний університет. – Одеса, 2001. – 20 с.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 112 с.
6. Комунікативна професійна компетентність як умова взаємодії соціального працівника з клієнтом / За ред. А.Й. Капської. – К.: ДЦССМ, 2003. – 87 с.
7. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
8. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 96 с.
9. Скляренко Н.К., Голованчук Л.П. Формування соціокультурної компетенції учнів за навчально-методичними комплексами серії English through Communication // Іноземні мови. – 2003. – № 1. – С.9 -10.
10. Словник іноземних слів / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
11. Longman Dictionary of English Language and Culture, Longman, 1999.

В статтє рассматривается сущность понятия коммуникативная компетентность будущих юристов. Выделенные особенности позволяют включить коммуникативную компетентность в состав ключевых, базовых компетентностей, что требует внесения соответствующих корректив в содержание высшего профессионального образования.

The essence of the future lawyers' communicative competence is determined in the article. The peculiarities of this quality distinguished in the article allow us to include the communicative competence into the structure of the key competencies. This can help us to make some correctives in the content of high professional training.

УДК 378: 37.036

Матковська І. Д.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ-ЮРИСТІВ

У статті автор аналізує методологічні і теоретичні аспекти формування професійної культури майбутніх спеціалістів-юристів в умовах інтеграції України до європейського простору та міжнародної спільноти; виховання почуття правової та